

Rekonstrukcja zespołu zabudowań „Dom Angielski” na terenie Parku Mużakowskiego

Dr hab. inż. Beata Nowogońska, prof. UZ, Uniwersytet Zielonogórski

1. Wprowadzenie

Park Mużakowski jest przykładem europejskiej sztuki ogrodowej z pierwszej połowy XIX wieku. Twórcą parku jest książę Hermann von Pückler – Muskau, niemiecki planista ogrodowy, który tworzył scenerie parkowe w stylu angielskim. „Dom Angielski” wraz z zespołem drewnianych obiektów tworzą cenną pamiątkę scenerii parkowej po polskiej stronie parku. Jednak do dzisiaj zachowały się jedynie reliktory zabudowań oraz materiały archiwalne.

2. Park Mużakowski – rys historyczny

Koncepcję przekształcenia siedziby Muskau i jej otoczenia w park krajobrazowy ogłosił w 1815 r. właściciel posiadłości książę Hermann Ludwig Heinrich von Pückler – Muskau. Plany projektowane były z wielkim rozmachem, obejmowały zarówno

przebudowę rezydencji, jak i likwidację fosy, przekopanie sztucznej odnogi Nysy, likwidację ogrodów regularnych, budowę nowych obiektów po wschodniej stronie rzeki, wprowadzenie zadrzewień komponowanych na rozległych dolinach [1]. Prace rozpoczęto w 1815 r., trwały prawie 30 lat. Koszty ich realizacji oraz wystawny tryb życia Pücklera doprowadziły jednak do kryzysu finansowego i stworzone zostały jedynie zarysy całego założenia. Park osiągnął planowaną wielkość, ale znaczne tereny nie zostały nigdy zagospodarowane. Z pierwotnej koncepcji parku obejmującej ponad 700 ha Pückler zrealizował tylko część, zajmującą nieco ponad 250 ha. Budynki otoczone zostały rozległymi przestrzeniami parku, część wschodnia i zachodnia połączona mostami na Nysie Łużyckiej. Rezydencję połączono z parkiem przy Zameczku Myśliwskim koło Weisswasser i romantycznym założeniem Wussiny. Zrealizowana została jedynie część projektów budowlanych, większość z planowanych inwestycji nie doczekała się realizacji.

Rys. 1–4. Park Mużakowski dzisiaj

Późniejsi właściciele wprawdzie prowadzili prace nad kształtowaniem nasadzeń, układem dróg i cieków wodnych, jednak głównie realizowane były inwestycje budowlane w obrębie rezydencji. Lekkie drewniane obiekty parkowe wykonane w czasach Pücklera sukcesywnie były zastępowane budowlami murowanymi. Podczas II wojny światowej zniszczone zostały obiekty małej architektury, mosty, na łąkach parkowych pozostały leje po bombach i rozryte linie okopów. Podział po wojnie parku na Polskę i Niemcy spowodował utratę układu przestrzenno-kompozycyjnego.

W latach 90. XX wieku rozpoczęte zostały działania integracji parku. Obecnie park po wschodniej stronie Nysy jest zarządzany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie. W 2004 roku cały Park Mużakowski został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

3. Zespół „Dom Angielski”

Prace po wschodniej stronie Nysy Łużyckiej Hermann von Pückler rozpoczął w 1820 roku. Powstał wówczas między innymi zespół tzw. „Dom Angielski”, w skład którego wchodził budynek główny oraz towarzyszące mu zabudowania o charakterze rozrywkowo-wypoczynkowym. Budynek główny był murowany z cegły, kryty dachem dwuspadowym. Pozostałe zabudowania: pawilon taneczny, pawilon muzyczny, brama kobleńska, płot – to drewniane lekkie ażurowe konstrukcje. Działania wojenne oraz dewastacja powojenna doprowadziły park do ruiny, zniszczyły między innymi budynek główny zespołu „Dom Angielski” oraz towarzyszące mu zabudowania.

4. Projekt zabezpieczenia reliktyw budynku głównego

Narodowy Instytut Dziedzictwa podjął decyzję odbudowy zespołu obiektów „Dom Angielski” wraz z odnowieniem ścieżek. Prace dotyczące budynku głównego miały obejmować zabezpieczenie zachowanych reliktyw po ich odsłonięciu spod warstwy trawy i humusu. Projekt został wykonany jedynie na podstawie materiałów archiwalnych i kilku odkrywek wykonanych przez archeologów.

Rys. 6–7. Prace podczas realizacji projektu zabezpieczenia reliktyw budynku głównego zespołu „Dom Angielski”

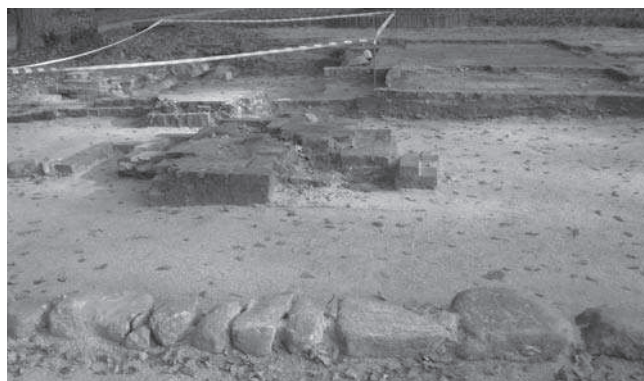

Rys. 5. Zespół zabudowań „Dom Angielski”, rycina z początku XX wieku, NID

Zabezpieczenie reliktyw budynku miało wówczas polegać na ekspozycji dawnego obrysu ścian przez ich nadbudowę do wysokości 40 cm. Zachowane fundamenty i ściany fundamentowe, wykonane jako ławy murowane z cegły pełnej palonej na zaprawie wapiennej, miały być pozostawione w stanie nienaruszonym. Zaprojektowano nadbudowę istniejących ścian ścianami murowanymi z cegły pełnej klasy 15 na zaprawie wapienno-cementowej o grubości 38 cm, wysokości 40 cm, a na projektowanych ścianach zaproponowano wykonanie kilku ławek z drewna sosnowego klasy C30 z elementów o przekroju 30x60x480 mm układanych w kierunku poprzecznym. W obrębie projektowanych ścian projekt zakładał wykonanie podbudowy pod nawierzchnię trawy wraz z odwodnieniem wnętrza obrysu ścian na teren przyległy [2].

W trakcie prac wykonawczych po usunięciu wierzchniej warstwy gruntu okazało się, że budynek był częściowo podpiwniczony. Kolejne prace prowadzone były pod ścisłą kontrolą archeologa. Spod gruntu ukazywały się coraz to nowe elementy budynku: fragmenty sklepień, otwory okienne. Zaprojektowana została nowa wersja [3] zabezpieczenia reliktyw budynku. Zaplanowano wyeksponowanie odsłoniętych ścian, sklepień, otworów okiennych piwnic, pieca oraz zachowanych fragmentów posadzki.

Podczas prowadzonych prac została dokonana szczegółowa ocena stanu technicznego zachowanych reliktyw budowli.

Zachowane fundamenty wykonane są jako ławy murowane z cegły pełnej palonej na zaprawie wapiennej (w części południowo-wschodniej budynku) oraz ławy wykonane z kamienia łamanego polnego na zaprawie wapiennej (w pozostałych częściach budynku). Wszystkie fundamenty wraz ze ścianami fundamentowymi z cegły pełnej palonej na zaprawie wapiennej, zgodnie z nową wersją projektu oczywiście należy pozostawić w stanie nienaruszonym.

W projekcie właściwym zachowania relikwów zaproponowane jest zabezpieczenie istniejących elementów budynku przez uzupełnienie ubytków w murach i fundamentach, uzupełnienie lub wymiana spoin. Zaprojektowano nadbudowę istniejących ścian ścianami murowanymi z cegły pełnej na zaprawie wapienno-cementowej o grubości 30 lub 40 cm, wysokości 40 cm. Istniejącą posadzkę ceglana projekt zakładał odsłonić i pozostawić. W obrębie pozostałych ścian zaprojektowano nawierzchnię w następującym układzie warstw: podbudowa – warstwa żwiru grubości 12–30 cm, warstwa mieszanki granitowej o frakcji 0/32 mm – grubości 25 cm oraz warstwa piasku łamanego granitowego o frakcji 0,5 mm – grubości 2 cm. Zaplanowane zostało także odwodnienie wnętrza obręsu ścian na teren przyległy. Zaprojektowane zostało również wykonanie zabezpieczenia ścian murowanych z cegły oraz odsłoniętych fundamentów z kamienia, pozostałości sklepień, posadzki ceglanej i komina przez wzmocnienie i hydrofobizację zewnętrznej powierzchni cegieł i kamieni.

5. Zespół drewnianych zabudowań „Dom Angielski”

W skład zespołu budynków wokół „Domu Angielskiego” wchodzi: pawilon taneczny, pawilon muzyczny, brama kobleńska, płot. Obiekty te były drewniane i nie zachowały się do dzisiaj. Projekty ekspozycji relikwów tych obiektów zostały wykonane w formie rekonstrukcji wzorowanej jedynie na materiałach archiwalnych.

Zaprojektowane zostały budynki założone na rzucie ośmioboku foremego – pawilon taneczny oraz nieforemny – pawilon muzyczny [2]. Konstrukcję w każdym z budynków stanowi drewniana konstrukcja słupowo-ryglowa, dach płasko-krokwiowy kryty gontami ciętymi z drewna świerkowego. W obu obiektach planowane są drewniane balustrady złożone z drewnianych słupków i poręczy oraz ażurowego wypełnienia z listewek w układzie krzyżowym. Podłogi z desek na legarach będą oparte na ruszcie podwalinowym. Pawilon muzyczny został zrealizowany zgodnie z projektem rekonstrukcji.

Zaprojektowana została również brama kobleńska [2]. Konstrukcję stanowią podwójne słupy drewniane połączone ze sobą ryglami poprzecznymi oraz na górze rusztem składającym się z rygli podłużnych i poprzecznych.

Pierwotny układ ciągów pieszych zespołu „Dom Angielski” zachowany jest fragmentarycznie, istniejące aleje spacerowe funkcjonują jako odcinki głównych ciągów komunikacyjnych

Rys. 8. Pawilon muzyczny zrealizowany zgodnie z projektem rekonstrukcji

Rys. 9. Odtworzony fragment alei spacerowych

w Parku Mużakowskim, pozostałe są porośnięte trawą. Zaprojektowany układ ścieżek zakłada odtworzenie brakujących fragmentów historycznego układu oraz modernizację zachowanych alei spacerowych, a oparty jest przede wszystkim na zasobach ikonograficznych, przede wszystkim planie – mapie wykonanej w XIX wieku.

6. Podsumowanie

Podczas prac projektowych nadrzędną zasadą były zagadnienia spójności zasad technicznych, konserwatorskich, estetycznych oraz ochrony dziedzictwa kulturowego [4]. Walozy kompozycyjne zespołu zabudowań „Domu Angielskiego” zostaną przywrócone dzięki zachowanym obrazom scenarii parkowej w źródłach ikonograficznych.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Assing-Grimelli L., Pückler-Muskau's Briefwechsel und Tagebücher, Pückler-Muskau's letters and diaries, tom 9, Hamburg 1873–1876
- [2] Nowogońska B., Projekt budowlany zabezpieczenia relikwów wybranych obiektów zespołu Dom Angielski na terenie Parku Mużakowskiego, Zielona Góra, 2011
- [3] Nowogońska B., Projekt budowlany zabezpieczenia relikwów budynku głównego zespołu Dom Angielski na terenie Parku Mużakowskiego, Zielona Góra, 2011
- [4] Nowogońska B., Performance characteristics of buildings in the assessment of revitalization needs, Civil and Environmental Engineering Reports 29 (1)2019, str. 119–127